

KRÓTKIE DONIESIENIA**SHORT COMMUNICATIONS****777 Modliszka zwyczajna (*Mantis religiosa* L.) z Białegostoku, Suwałk i okolic Białowieżskiego Parku Narodowego**

European mantis (*Mantis religiosa* L.) from Białystok, Suwałki and surrounding of Białowieża National Park

KEY WORDS: european mantis, *Mantis religiosa*, Mantodea, Poland, distribution.

Modliszka zwyczajna *Mantis religiosa* L. w Polsce występuje głównie na terenie Kotliny Sandomierskiej. W Lasach Janowskich, Lipskich i Puszczy Sandomierskiej istnieje najwięcej znanych stanowisk tych owadów (LIANA 2007: *Fragm. Faun.*, **50**: 91-125). W ostatnich latach obserwuje się znaczny wzrost liczebności modliszek w Polsce, pojawiają się liczne doniesienia o modliszkach na Podkarpaciu (ĆWIK i in. 2012: *Chroń. Przyr. Ojczyst.*, **68**: 148-151), Polesiu Lubelskim (KOZINA i ŁOPUCKI 2016: *Przegl. Przyr.*, **27** (1): 113-115) oraz z Gór Świętokrzyskich (BŁOŃSKI 2015: *Naturalia* **3**: 145-146). Stanowiska najdalej na Północ kraju znajdują się na Mazowszu: stanowisko w okolicach wsi Antoniówka UTM: EB49 (BONK i in. 2011: *Kulon*, **16**: 129-133) oraz w najbliższym otoczeniu Elektrowni Kozienice UTM: EC32 (FALENCKA-JABŁOŃSKA 2009: *Głos Lasu*, **9**: 30-31).

Po raz pierwszy informacje o zaobserwowaniu modliszki w Białymstoku otrzymano w sierpniu 2014 roku. Modliszka wleciała na taras mieszkania w bloku Osiedla Zielone Wzgórza (FD48) i po sfotografowaniu została wypuszczona. Na podstawie zdjęcia Tomasz ŁAZARECKI określił, że jest to *Mantis religiosa*, nie można było jednak oznaczyć podgatunku. Pierwsze publikowane doniesienie o występowaniu modliszek w tym mieście ukazało się na stronie internetowej Kuriera Porannego w 2015. Doktor Marcin SIELEZNIEW z Instytutu Biologii Uniwersytetu w Białymstoku opowiedział w wywiadzie o spotkaniu modliszki. W tekście użyte zostało sformułowanie „od jakiegoś czasu obserwuje się u nas coraz więcej modliszek”, jednak w literaturze próżno szukać takich doniesień. Doktor SIELEZNIEW po sfotografowaniu i oznaczeniu owada jako *Mantis religiosa*, wypuścił znalezionego osobnika.

Na podstawie licznych ustnych doniesień o spotkaniu modliszek z różnych części Niziny Północnopodlaskiej oraz przesłanych fotografii określono przynależność gatunkową tych owadów. Część doniesień dotyczyła różnych dzielnic Białegostoku (Bojary, Zaścianki, Osiedle Młodych – FD48) gdzie spotykano pojedyncze osobniki. W 2016 roku otrzymano również doniesienia z pogranicza Osiedla Zielone Wzgórza (FD48) oraz pobliskich Klepaczy (FD38). Wszystkie wspomniane lokalizacje znajdują się niedaleko linii kolejowej. Można domniemać, że modliszki wzdłuż biegnącego torowiska znajdują optymalne dla siebie warunki, a przyciągnięte przez miejskie światło wlatują na teren

osiedli i znajdowane są przez mieszkańców. Kolejne doniesienie dotyczyło samicy (oznaczenie na podstawie fotografii) znalezionej w Czarnej Białostockiej (FE50), również w pobliżu torowiska kolei.

Otrzymano również doniesienia z okolic Białowieskiego Parku Narodowego (oznaczenia na podstawie fotografii dokonał Damian ZIELIŃSKI): FD52 Czeremcha, 1♀; FD74 Hajnówka ul. Piłsudskiego, 1ex.; FD74 Judzianki ad Hajnówka 1ex.; FD74 Górniańskie Łąki ad Hajnówka, 1 ex.; FD85 Narewka, 1♀; FD94 Białowieża, zaulek Bartników, 1ex. oraz kopulująca para; FD94 Białowieża, 1♂; FD96 Marusza ad Siemianówka, 1♂.

26 sierpnia 2016 roku na terenie nieużytku rolnego w okolicy Nowodworców (FD49) licznie porośniętego *Solidago sp.* oraz *Oenothera sp.* na upatrzonego znaleziono dwie samice *imagines*. Owady znalazł, sfotografował i oznaczył Tomasz ŁAZARECKI.

Kolejne przekazy ustne dotyczyły modliszek spotkanych w Suwałkach i okolicach:

– FE29 Suwałki, ul. Jana Pawła, 1♀; FE29 Nowa Huta ad Suwałki, 1♀.

Modliszki znalazł i sfotografował Hubert Miłosz STOJANOWSKI, a oznaczył na podstawie fotografii Damian ZIELIŃSKI jako *Mantis religiosa*.

Wymienione stanowiska mogą świadczyć o dyspersji modliszki zwyczajnej nie tylko na terenie Wysoczyzny Białostockiej i Równiny Bielskiej, ale na znacznym terenie Niziny Północnopodlaskiej oraz Pojezierza Litewskiego. Niezbędny jest dalszy monitoring migracji tych owadów nie tylko na Podlasiu, ale również w pozostałych regionach Polski by można było określić faktyczny stopień ich rozprzestrzenienia się w kraju.

Damian ZIELIŃSKI, Kat. Etol. i Dobr. Zw., UP, Lublin
Tomasz ŁAZARECKI, Białystok

778 Nowe stanowiska interesujących żuków (Coleoptera: Scarabaeoidea) na Wyżynie Małopolskiej – *Aphodius brevis* (ERICHSON, 1848) i *Aphodius scrutator* (HERBST, 1789)

New records of interesting scarabs (Coleoptera: Scarabaeoidea) – *Aphodius brevis* (ERICHSON, 1848) and *Aphodius scrutator* (HERBST, 1789) on the Małopolska Upland.

KEY WORDS: new records, interesting beetles, Małopolska Upland.

Aphodius brevis (ERICHSON, 1848) jest gatunkiem rozprzestrzenionym w Europie i sięgającym na wschodzie po Kaukaz i Syberię. W Polsce jest to chrząszcz rzadko wykazywany, znany głównie w południowej części kraju. Z Wyżyny Małopolskiej podany tylko z Gór Pieprzowych (SZYMCZAKOWSKI 1972: Chr. Przyr. Ojcz., **28**: 19-26), a obecnie wykazany na nowym stanowisku:

– DA79 Szaniec ad Busko Zdrój, 15 V 2015, liczny (kilkadziesiąt egz.), leg. M. BIDAS, w odchodach bydła.

Aphodius scrutator (HERBST, 1789) jest gatunkiem występującym głównie w południowej części Europy i sięgającym po Krym i Kaukaz (obserwacje własne). W Polsce znany jest zaledwie z kilku stanowisk. Ostatnie dane pochodzą z Przełęczy Dukielskiej (BUNALSKI i SZWAŁKO 1989: Przegl. Zool., **33** (2): 55-60), Beskidu Zachodniego (BIDAS i CIEŚLAK 2006: Wiad. Entomol., **25** (3): 183) i Bieszczad (ZIĘBA i DWORA-

KOWSKI 2008: Wiad. Entomol., 27 (3): 168). Z Wyżyny Małopolskiej znany do tej pory z jednego okazu ze Skowronna (BIDAS 2004: Wiad. Entomol., 23 (4): 245-256). W 2016 roku stwierdzono tej gatunek na kolejnym stanowisku zlokalizowanym w tej krainie:

– DA79 Galów ad Busko Zdrój, 19 VIII 2016, 2 exx., leg. M. BIDAS.

Marek BIDAS, Kielce

779 *Rhizophagus picipes* (OLIVIER, 1790) (Coleoptera: Monotomidae) – pierwsze stwierdzenie na Nizinie Mazowieckiej

Rhizophagus picipes (OLIVIER, 1790) (Coleoptera: Monotomidae) – the first record from Mazovian Lowland

KEY WORDS: Coleoptera, Monotomidae, *Rhizophagus picipes*, new record, Mazovian Lowland, Poland.

Rodzaj *Rhizophagus* REDTENBACHER, 1845 reprezentowany jest w polskiej faunie przez czternaście gatunków. Z terenu Polski *Rhizophagus picipes* (OLIVIER, 1790) wykazywany był dotychczas z Puszczy Białowieskiej, Pobrzeża Bałtyku, Pojezierza Mazurskiego, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Dolnego i Górnego Śląska, Wzgórz Trzebnickich, Roztocza, Sudetów Wschodnich i Zachodnich, Niziny Sandomierskiej (BURAKOWSKI i in. 2000: Kat. Fauny Pol., XXIII, 12: 1-266; BARAN i KLEJDYSZ 2007: Roczn. Nauk. PTOP Salamandra, 7: 145-166). Pomimo szerokiego rozmieszczenia w kraju, spotykany rzadko i sporadycznie (BURAKOWSKI i in. 2000, op. cit.).

Ze względu na brak stwierdzeń na Mazowszu, celowe jest podanie pierwszego stanowiska tego chrząszcza w Warszawie:

– EC08 Warszawa-Wawer, Zakole Wawerskie, 1 V 2016, osobnik na złamanym pniu martwej olszy czarnej *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN., leg. et coll. J. TATUR-DYTKOWSKI.

Siedlisko, w którym odnaleziono *R. picipes*, tworzy bagienny ols porzeczkowy (*Ribeso nigri-Aletum*). Chrząszcz poruszał się w słoneczną pogodę po okorowanej, martwej części drzewa, choć w wielu miejscach jeszcze silnie przylegała korowina. Pień leżał w poprzek ścieżki, mając kontakt z ziemią w jednym tylko miejscu. Szlak ten jest jedynym miejscem, po którym można się swobodnie poruszać, zaś po obu jego stronach zalega woda, utrzymując się przez cały rok. Biorąc pod uwagę, że gatunek związany jest ze środowiskiem podmokłym (BURAKOWSKI i in. 2000, op. cit.), to tworzące Zakole Wawerskie starorzecze Wisły sprzyja występowaniu *R. picipes*.

Jan TATUR-DYTKOWSKI, Warszawa

780 *Enicmus planipennis* STRAND, 1940 (Coleoptera: Latridiidae) – drugie stanowisko w Polsce oraz uwagi dotyczące identyfikacji gatunku *

Enicmus planipennis STRAND, 1940 (Coleoptera: Latridiidae) – second locality in Poland and remarks concerning identification of this species

Enicmus planipennis STRAND, 1940 występuje w Austrii, na Białorusi, w centralnej i północnej europejskiej części Rosji, Czechach, Finlandii, Niemczech, Norwegii,

Szwecji i Szwajcarii (JOHNSON 2007: [W:] LÖBL i SMETANA (red.) Catalogue of Palearctic Coleoptera. Vol. 4. Apollo Books: 635-648). W tymże katalogu gatunek ten nie został podany z Polski, choć był wcześniej notowany z Białowieskiego Parku Narodowego: jeden osobnik został odłowiony na siedlisku olsowym w pułapkę typu „Fomes” zawieszoną na świerku, w sąsiedztwie owocnika pniarka obrzeżonego *Fomitopsis pinicola* (SW.: FR.) P. KARST (BOROWSKI 2001: [W:] SZUJECKI (red.) Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zooindykacyjną. Wyd. SGGW: 287-317). Spośród środkowoeuropejskich gatunków, *Enicmus planipennis* jest jednym z najrzadziej spotykanych, a jego bionomia nie jest wystarczająco poznana. Według badań przeprowadzonych w innych krajach Europy wykazano, że gatunek ten związany jest z drzewami iglastymi, takimi jak sosna czy świerk (DREGEL i in. 2002: Ent. Nach. Ber., 46 (2): 130-132; TOIVANEN i KOTIAHO 2010: Can. J. For. Res., 40: 445-464). Ponadto, badania na terenie Finlandii wskazują na pirofilny charakter tego gatunku: większą liczebność populacji *E. planipennis* obserwowano w drzewostanach sosnowo-świerkowych uszkodzonych przez pożar (HEIKKALA 2016: Dissert. Forest., 222: 1-46).

Poniżej prezentujemy drugie stanowisko *E. planipennis* w Polsce:

- Pojezierze Mazurskie: Nadleśnictwo Myszyniec, ED29 Gleba ad Kadzidło, strefa ekotonowa między pożarzyskiem a drzewostanem nieuszkodzonym przez pożar: 5 V – 30 VI 2015, 1 ex, 30 VI – 25 VIII 2015, 1 ex.; drzewostan sąsiadujący z pożarzyskiem: 5 V – 30 VI 2015, 3 ex., 25 VIII – 30 IX 2015, 1 ex. Wszystkie osobniki zostały odłowione za pomocą pułapek barierowych typu IBL-2 zawieszonych na wysokości około 2 m od gruntu w 40-letnim drzewostanie sosnowym położonym na wydmie śródlądowej. W maju 2014 roku miał miejsce pożar całkowity, który pochłonął około 90 ha tego drzewostanu.

Okazy dowodowe znajdują się w kolekcji entomologicznej Zakładu Ochrony Lasu IBL w Sękocinie Starym.

Enicmus planipennis jest bardzo podobny do dwóch innych gatunków w tym rodzaju, stąd uzasadnione jest przedstawienie cech różnicujących, ułatwiających identyfikację. Największe podobieństwo morfologiczne *E. planipennis* wykazuje w stosunku do *E. rugosus* (HERBST, 1793), nieco mniejsze do *E. fungicola* THOMSON, 1868. Osobniki *E. planipennis* i *E. rugosus* charakteryzują się podobnym ubarwieniem ciała, tj. jednolicie smolistoczną głową, przedpleczem oraz pokrywami. Dodatkowo u osobników *E. rugosus* pochodzących z różnych stanowisk kształt przedplecza czy nawet cała sylwetka ciała bywają zmienne. Według cech kluczowych *E. rugosus* można odróżnić po obecności pionowych lekko skośnych bruzd, sięgających za połowę długości pierwszego sternitu odwłoka (von PEEZ 1967: [W:] FREUDE, HARDE, LOHSE (red.), Die Käfer Mitteleuropas. Bd. 7. Goecke & Evers, Krefeld: 168-190; RÜCKER 1983: Faun. Hung., 158: 1-68). Dodatkowo poprawne oznaczenie gatunku powinno być poparte zbadaniem aparatów kopulacyjnych samców, u których wyraźne różnice zaznaczają się w kształcie adeagusów. W rzucie bocznym adeagus u *E. planipennis* wygięty jest jedynie na wierzchołku na około trzech czwartych długości licząc od podstawy, natomiast u *E. rugosus* łukowate wygięcie (o różnym stopniu zakrzywienia) ma miejsce w połowie długości (RÜCKER 1992: [W:] LOHSE i LUCHT (red.), Die Käfer Mitteleuropas. 2. Supplementband mit Katalogteil. Goecke & Evers, Krefeld: 139-160). Ponadto penis *E. rugosus* jest mocniej zesklekotyzowany w porównaniu do *E. planipennis*, u którego struktury chitynowe są bardziej widoczne jedynie na bocznych krawędziach. Drugim gatunkiem,

który wykazuje duże podobieństwo do *E. planipennis* jest *E. fungicola*. Osobniki należące do tego gatunku mają również ciemną, niemalże czarną głowę i przedplecze, natomiast pokrywy są jasnobrązowe. W porównaniu do *E. planipennis* i *E. rugosus*, adeagus *E. fungicola* wyróżnia się charakterystycznym kształtem. W rzucie bocznym jest on wąski, wydłużony i esowato powyginany w wielu płaszczyznach, z wyraźnym ostrym wierzchołkiem. Niski stopień zesklebienia adeagusa sprawia, że oprócz bocznych krawędzi, na większej części powierzchni jest on prześwitujący, podobnie zresztą jak u *E. planipennis*.

Z uwagi na to, że adeagusy *E. planipennis* i *E. fungicola* są słabo zesklebione i mogą ulegać deformacjom, szczególnie podczas niewłaściwego preparowania, duże znaczenie ma ich sposób konserwacji. Zaleca się, aby preparaty przechowywać na mokro, np. w glicerynie, lub bezpośrednio po wypreparowaniu i oczyszczeniu umieszczać je w odpowiednim medium stałym, które zachowuje ich naturalny kształt, np. w balsamie kanadyjskim czy euparalu.

* Badania zrealizowane zostały przez Instytut Badawczy Leśnictwa w Sękocinie Starym w ramach projektu nr: BLP-432, finansowanego przez Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych w Warszawie

Radosław PLEWA, Tomasz JAWORSKI, Zakł. Ochr. Lasu, IBL, Sękocin Stary
Zbigniew BOROWSKI, Zakł. Ekol. Lasu, IBL, Sękocin Stary
Wolfgang H. RÜCKER, Neuwied, Germany

781 Nowe stanowiska *Meloe rugosus* MARSHAM, 1802 (Coleoptera: Meloidae) w Polsce

New records of *Meloe rugosus* MARSHAM, 1802 (Coleoptera: Meloidae) in Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Meloidae, *Meloe rugosus*, new records, Poland.

Meloe rugosus MARSH. to gatunek rozprzestrzeniony głównie na obszarze Europy Środkowej i Wschodniej. Znany jest ponadto z izolowanych stanowisk w Szwajcarii, we Francji oraz w południowej Anglii. Podawany był także z Azji Środkowej (BURAKOWSKI i in. 1987: Kat. Fauny Pol., XXIII., 14: 1-309).

Na obszarze Polski notowany z rozproszonych i nielicznych stanowisk w zachodniej i południowej części kraju. W ostatnich latach stwierdzony został w Pieninach (ROSSA 1997: Wiad. Entomol., 15 (4): 250), w Bieszczadach (KUBISZ i in. 1998: Roczn. Muz. Górnośl. (Przyr.), 15: 5-15), na Wyżynie Lubelskiej (PIOTROWSKI 2002: Wiad. Entomol. 20 (3-4): 175-176), na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (DZIOŃEK 2006: Biuletyn Częstochowskiego Koła Entomologicznego, 5: 16-17; MICHALCEWICZ 2013: Wiad. Entomol., 32 (2): 151) oraz w Beskidzie Wschodnim (MICHALCEWICZ 2013, op. cit.). Na podstawie starych danych ostatnio podany został także z Wyżyny Małopolskiej (MAZUR i KUBISZ 2013: Monografie Faunistyczne, 26: 250 s.). Historyczne i współczesne rozprzestrzenienie *M. rugosus* na obszarze Polski przedstawili KUBISZ i in. (2015: Coleoptera Poloniae, Vol. 3: 1-744).

Chrząszcz umieszczony jest na „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” w kategorii DD (PAWŁOWSKI i in. 2002: Coleoptera Chrząszcze. [W:] Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Kraków: 88-110).

Gatunek należy do stosunkowo rzadko spotykanych w Polsce. Zasiedla ciepłe stanowiska – murawy i zarośla kserotermiczne. Pasożytnicze larwy *M. rugosus* rozwijają się najprawdopodobniej w gniazdach błonkówek z rodziny Anthophoridae. Dorosłe osobniki spotykane są jesienią i wiosną (MAZUR i KUBISZ 2013, op. cit.). Chrząszcze mogą wykazywać aktywność również w okresie zimowym – podczas bezśnieżnej, łagodnej aury.

Autorzy stwierdzili występowanie gatunku na nowych stanowiskach:

- Nizina Mazowiecka: Dolina Środkowej Wisły, EC51 Dęblin, 19 XII 2015, 1 ex., na wale przeciwpowodziowym nad Wisłą, leg. M. MIŁKOWSKI.
- Śląsk Dolny: BA89 Obrowiec ad Krapkowice, 13 X 2014, 1 ex., na drodze polnej, leg. M. PASTRYKIEWICZ.
- Sudety Zachodnie: WS45 Wleń-Osiedle Południowe ad Lwówek Śląski, 4 X 2005, 1 ex., 18 IV 2010, 1 ex., 30 III 2011, 1 ex., w pobliżu leśniczówki, J. SOBOŃ; WS55 Radomiłowice ad Lwówek Śląski, 8 XI 2009, kilka exx., na skraju lasu w pobliżu pastwiska, leg. J. SOBOŃ; WR99 Radków, 15 X 2011, 2 exx., na skoszonej łące, leg. P. NIEMIEC.
- Beskid Zachodni: Pogórze Rożnowskie, DA80 Jasienna, 2 exx., 25 X 2016, na dziedzińcu kościelnym w pobliżu pasieki – w dolinie potoku Jasienianka, leg. M. MIŁKOWSKI.
- Beskid Wschodni: EA30 Trzcinnica ad Jasło, 4 V 2012, 1 ex., na terenie skansenu archeologicznego „Karpacka Troja”, leg. C. NOWAK; EA30 Umieszcz ad Jasło, 2 X 2016, 1 ex., przy zabudowaniach, w sąsiedztwie siedlisk łąkowych, leg. K. MAZUR; EA34 Stobierna ad Dębica, 11 X 2007, 1 ex., na nasłonecznionym, zarastającym nieużytku rolnym, graniczącym z litym drzewostanem bukowym w wieku około 120 lat, leg. A. TRZECIAK; EA34 Zawada ad Dębica, 6 XI 2003, 1 ex., droga leśna o wystawie południowo-zachodniej, w sąsiedztwie kilkunastoletniego młodka dębowego, leg. A. TRZECIAK; EA34 Braciejowa ad Dębica, 14 V 2007, 1 ex., pobocze drogi leśnej o wystawie południowej, przebiegającej przez drzewostan bukowy w wieku około 50 lat, leg. A. TRZECIAK; Beskid Niski, EV07 masyw Lackowej ad Ropki, 2 XI 2013, 1 ex., na drodze biegnącej skrajem polany graniczącej z lasem mieszanym, na wysokości ok. 600 m n.p.m., leg. G. GIERLASIŃSKI; FA24 Jarosław, 1 X 2009, 2 exx., na trawniku osiedlowym, leg. J. MAZEPA, coll. J. BURY.
- Bieszczady: FV04 Wetlina, 1-15 IX 2007, 1 ex., leg. J. MAZEPA, coll. J. BURY.
- Wyżyna Małopolska: DA57 Grodzonowice ad Skalbmierz, 24 I 2015, 1 ex., leg. B. MAZUR, coll. Ł. MINKINA; DA67 Kobylniki ad Skalbmierz, 25 I 2015, 1 ex., leg. Ł. MINKINA; DA67 Czarnocin, 20 X 2014, 1 ex., leg. Ł. MINKINA.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: CB73 Częstochowa-Mirów, 10 X 2009, ok. 20 exx., wzniesienie na lewym brzegu Warty, leg. Ł. MINKINA (1 ex., coll. J. BURY); CB73 Częstochowa, 14 X 2014, 4 exx., łąka, leg. Ł. MINKINA.

M. rugosus należy do gatunków chrząszczy kserotermicznych, wykorzystujących szlaki migracyjne w dolinach rzek Wisły i Odry. Przemawia za tym rozmieszczenie niektórych starszych i współczesnych stanowisk gatunku wzdłuż biegu tych rzek (MAZUR i KUBISZ 2013 op. cit.). Potwierdzeniem istnienia nadwiślańskiego ciągu migracyjnego jest odnalezienie *M. rugosus* w okolicach Dębina, gdzie chrząszcze dotarły prawdopodobnie poprzez Małopolski Przełom Wisły. Dotychczas gatunek nie

był podawany z Niziny Mazowieckiej. Współcześnie, w Polsce jest to najdalej na północ wysunięte stanowisko tego chrząszcza.

Za przekazanie danych do niniejszej pracy serdecznie dziękujemy Grzegorzowi GIERLASIŃSKIEMU, Barbarze MAZUR, Krzysztofowi MAZUROWI, Monice PASTRYKIEWICZ, Pawłowi NIEMCOWI i Cezaremu NOWAKOWI.

Marek MIŁKOWSKI, Radom
Jacek MAZEPA, Jarosław
Łukasz MINKINA, Nowy Targ
Jacek SOBOŃ, Wleń
Andrzej TRZECIAK, Stasiówka

782 Nowe gatunki stonkowatych (Coleoptera: Chrysomelidae) dla Gór Świętokrzyskich

New records of leaf beetles (Coleoptera: Chrysomelidae) for the Świętokrzyskie Mts.

KEY WORDS: Coleoptera, Chrysomelidae, Świętokrzyskie Mts., new records.

W Katalogu Fauny Polski (BURAKOWSKI i in. 1990: **23**, 1: 1-279; idem, 1991: **23**, 2: 1-227) z Gór Świętokrzyskich zostało wykazanych 78 chrząszczy z rodziny stonkowatych, natomiast BARTKOWSKA (1989: *Fragm. Faun.*, **32**: 11-16) wymienia z tego obszaru aż 208 gatunków. Dodatkowo jeden gatunek, *Cheilotoma musciformis* (GOEZE, 1777) podał autor BIDAS (2012: *Naturalia*, **1**: 133-134) z okolic Chęcín.

W trakcie prowadzonych wieloletnich obserwacji dotyczących entomofauny Gór Świętokrzyskich odnaleziono 11 gatunków nie podawanych wcześniej z tej krainy. Poniżej zamieszczono listę tych gatunków.

Cryptocephalus androgynae MARSEUL, 1875:

– DB73 Kielce-Brusznia, 27 V 1977, 1 ex.; DB72 Suków (Małe Działki), 12 VII 1980, 1 ex.; DB72 Sukow-Papiernia, 18 VII 1980, 1 ex.; DB73 Kielce-Góra Dalnia, 30 VI 1984, 1 ex.; DB63 Pasma Zgórskie, 7 VII 1995, 1 ex.

Cryptocephalus distinguendus SCHNEIDER, 1792:

– DB73 Domaszowice ad Kielce, 9 VII 1993, 1 ex., na brzozie.

Cryptocephalus laetus FABRICIUS, 1792:

– DB73 Kielce-Góra Grabina: 18 VII 1981 (4 exx.), 1 VIII 1985 (1 ex).

Cryptocephalus pini (LINNAEUS, 1758):

– DB63 Górki Szczukowskie ad Kielce: 1 IX 1979 (2 exx.), 16 IX 1979 (1 ex.); DB73 Kielce-Biesak, 5 X 1985, 1 ex.; DB73 Kielce-Białogon, 10 X 1987, 1 ex.; DB72 Suków ad Kielce, 22 VIII 1993, 1 ex.

Cryptocephalus punctiger PAYKULL, 1799:

– DB73 Kielce- Góra Grabina, 1 ex.; DB63 Dobromyśl ad Kielce, 6 VII 1985, 1 ex.

Cryptocephalus rufipes (GOEZE, 1777):

– DB74 Kostomłoty ad Kielce, 8 VIII 1987, 2 exx.; DB73 Kielce-Baranówek, 27 VIII 1992, 1 ex.; DB74 Zagnańsk ad Kielce, 23 VII 1993, 1 ex.

Chrysolina analis (LINNAEUS, 1767):

- DB73 Kielce-Brusznia, 3 IV 1977, 4 exx.; DB73 Kielce-Białogon, 8 X 1988, 1 ex.; EB02 Łagów, 25 IX 1993, 1 ex.

Chrysolina carnifex (FABRICIUS, 1792):

- DB73 Kielce-Góra Grabina: 14 VII 1895 (1 ex.), 10 IX 1987 (1 ex.); DB73 Kielce-Białogon, 14 X 1989, 1 ex.

Chrysolina limbata (FABRICIUS, 1775):

- DB73 Kielce-Góra Grabina: 15 VII 1985 (1 ex.), 22 VII 1985 (1 ex.), 3 X 1988 (1 ex.); DB73 Kielce-Góra Stokowa, 19 VII 1987, 1 ex.; DB73 Kielce-Białogon, 16 X 1987, 1 ex.; DB62 Góra Rzepka ad Chęciny, 7 V 2006, 1 ex.

Chrysolina reitteri (WEISE, 1884):

- DB73 Kielce-Białogon: 10 X 1987(1 ex), 17 X 1987 (3 exx.), 4 X 1989 (1 ex.); DB73 Kielce-Góra Grabina, 18 X 1987, 1 ex., wszystkie w dołach po piasku.

Chrysomela lapponica LINNAEUS, 1758:

- DB74 Góra Sosnowica ad Zagnańsk, 24 V 1988, 2 exx.; DB63 Słowik ad Kielce, 8 V 1998, 2 exx.; DB73 Kielce-Góra Telegraf, 2 VII 2003, liczne na iwie; DB73 Kielce-Białogon, 22 V 2004, 1 ex.

Wszystkie okazy zostały zebrane przez autora i znajdują się w jego zbiorze.

Marek BIDAS, Kielce

783 Nowe stanowisko modraszka *nausitosa* *Phengaris nausithous* (BERGSTRÄSSER, 1779) (Lepidoptera: Lycaenidae) na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej

New locality of *Phengaris nausithous* (BERGSTRÄSSER, 1779) (Lepidoptera: Lycaenidae) in the Wielkopolska-Kujawy Lowland

KEY WORDS: Lepidoptera, Lycaenidae, *Phengaris nausithous*, new record, Wielkopolska-Kujawy Lowland, W Poland.

Modraszek *nausitosa*, *Phengaris nausithous*, jest gatunkiem prawnie chronionym w Polsce, ponadto umieszczony zostały w Załącznikach II i IV Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej oraz w Załączniku II Konwencji Berneńskiej. Znalazł się również w polskiej „Czerwonej księdze zwierząt” w kategorii zagrożenia LR (SIELEZNIOW 2012: [W:] M. MAKOMASKA-JUCHIEWICZ, P. BARAN (red.): Monitoring gatunków zwierząt. Cz. II. Warszawa).

Modraszek *nausitosa* jest gatunkiem higrofilnym związanym z łąkami trzęślicowymi, torfowiskami niskimi oraz torfowiskami węglanowymi. Jego gąsienice rozwijają się początkowo w dojrzałych główkach kwiatowych krwiściągę lekarskiego *Sanguisorba officinalis* L. W czwartym stadium rozwoju gąsienice spadają na ziemię – tam adoptowane są przez mrówki z rodzaju *Myrmica* sp., które przenoszą je do swoich gniazd. W gnieździe żywią się jajami i larwami mrówek. Po jednym lub dwóch sezonach przepoczwarzają się w mrowisku (BUSZKO i MASŁOWSKI 2008: Motyle dzienne Polski. Nowy Sącz. 274 ss.).

Modraszek nausitous to gatunek o zasięgu europejskim. Rozprzestrzeniony jest od północnej Hiszpanii i wschodniej Francji po góry Uralu i Kaukazu. Na terenie Polski znany jest z licznych stanowisk w południowej i środkowej części kraju. Ponadto izolowane stanowiska gatunku znajdują się na Podlasiu oraz najdalej wysunięte na północ – w okolicy Chełmna nad Wisłą, w woj. kujawsko-pomorskim (BUSZKO i MASŁOWSKI op. cit). W ostatnim czasie odkryte zostało kolejne izolowane stanowisko na terenie woj. kujawsko-pomorskiego:

– CD23 Wróble ad Kruszwica (52°42'24.77"N /18°23'4.79"E), 4 VII 2015, 2 exx., na łące nad Kanałem Bachorze, leg. M. MIŁKOWSKI.

Wstępna analiza powyższego siedliska wskazuje na utrzymywanie się stosunkowo niewielkiej populacji gatunku. Łąki rozciągające się nad Kanałem Bachorze są mocno przesuszone, a sposób ich użytkowania jest dosyć intensywny. Duża część siedlisk łąkowych na tym obszarze w ostatnich latach została przekształcona w uprawy kukurydzy. Stosunkowo dobrze zachowany płat krwiściągu lekarskiego przylega do linii kolejowej nr 131. Konieczne jest dokładne rozpoznanie wielkości populacji modraszka nausitousa, podjęcie kroków zmierzających do ekstensywnego użytkowania zachowanych fragmentów łąk oraz zaniechania przekształcania tych siedlisk.

Marek MIŁKOWSKI, Radom

784 Nowe dane o występowaniu *Argynnis pandora* (DENIS & SCHIFFER-MÜLLER, 1775) (Lepidoptera: Nymphalidae) w południowo-wschodniej Polsce

New data on the occurrence of *Argynnis pandora* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) (Lepidoptera: Nymphalidae) in south-eastern Poland

KEY WORDS: Lepidoptera, Nymphalidae, *Argynnis pandora*, new records, SE Poland.

Argynnis pandora (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775), motyl należący do rodziny rusałkowatych (Nymphalidae), zasiedla cieplejsze rejony zachodniej Palearktyki, od Półwyspu Iberyjskiego i Północnej Afryki, poprzez Bliski Wschód, aż po góry Altaj na wschodzie. W Europie Środkowej jest to gatunek rzadko, a w Polsce skrajnie rzadko spotykany. Sprzed roku 2000 znanych jest zaledwie kilka doniesień o stwierdzeniu *Argynnis pandora* na terenie naszego kraju, pochodzących głównie z regionów południowych – Podkarpacia i Małopolski. I tak KRZYWICKI podaje ten gatunek z Zakopanego, Krakowa oraz okolic Łodzi (KRZYWICKI 1982: Monografia motyli dziennych Polski. Lublin), a BUSZKO z Mikowa w Bieszczadach (BUSZKO 1997: Atlas rozmieszczenia motyli dziennych w Polsce 1986-1995. Toruń). Po roku 2000 *Argynnis pandora* został stwierdzony w sposób pewny jedynie raz w miejscowości Żubracze w Bieszczadach (BUSZKO i PAŁKA 2014: Wiad. Entomol., 34 (2): 70-71). Poza tym brak jest wiarygodnych doniesień o stwierdzeniu tego gatunku w naszym kraju.

Autorzy pragną przedstawić kolejne dane o występowaniu *Argynnis pandora* w południowo-wschodniej Polsce:

– Beskid Niski: EV67 Moszczaniec, 22 VIII 2010, 1♂, obs. W. GUZIK, na drodze leśnej. Nieznacznie uszkodzony osobnik. Motyl pobierał nektar z kwiatów ostrożni warzywnych. Obserwację udokumentowano fotograficznie; EV67 Wola Wyżna,

6 VII 2013, 1♀, leg. R. KAŁWA, na kwicistej, podmokłej łące. Nieznacznie uszkodzony osobnik. Motyl pobierał nektar z kwiatów ostrożnia.

- Pogórze Dynowskie: EA94 Markowa, 14 VIII 2016, 1♂, obs. J. BURY, w ogrodzie kwiatowym. Osobnik niemal nie uszkodzony. Motyl przebywał głównie przy kwiatach petunii, wilców trójbarwnych oraz budlei Dawida. Wykazywał zachowanie terytorialne. Obserwację udokumentowano fotograficznie.

Warto podkreślić, że *Argynnis pandora* został po raz pierwszy odnaleziony tak w Beskidzie Niskim, jak i na Pogórzu Dynowskim, a coraz częstsze obserwacje niemal nieszkodzonych osobników, w tym samicy, przemawiają za stałym utrzymywaniem się lokalnej populacji tego gatunku w Polsce południowo-wschodniej.

Jarosław BURY, Markowa
Wojtek GUZIK, Krosno

785 Kolejne stanowisko mrówki *Myrmica karavajevi* (ARNOLDI, 1930) (Hymenoptera: Formicidae) w Polsce

Next record of ant *Myrmica karavajevi* (ARNOLDI, 1930) (Hymenoptera: Formicidae) in Poland

KEY WORDS: Hymenoptera, Formicidae, *Myrmica karavajevi*, faunistics, Nizina Mazowiecka, Poland

Myrmica karavajevi (ARNOLDI, 1930) to nieczęsto wykazywany gatunek występujący na Ukrainie, w europejskiej części Rosji, Białorusi, Mołdawii, Estonii, Finlandii, Szwecji, Norwegii, Polsce, Czechach, Niemczech, Belgii, Austrii, Szwajcarii, Anglii, Włoszech, Francji, Hiszpanii (RADCHENKO i ELMES 2010: Fauna Mundi. **3**: 1-789) oraz na Węgrzech (CSÓSZ i in. 2011: NW Journ. Zool., **7**: 55-62.).

Gatunek ten nie posiada własnej kasty robotnic, jest inkwilinistycznym pasożytem społecznym obierającym przedstawicieli *Myrmica* z grupy *scabrinodis* jako swoich gospodarzy (RADCHENKO i ELMES 2010: *ibid.*). Szczegółowe dane dotyczące biologii gatunku zawierają prace CZECHOWSKI i in. (2012: Fauna Poloniae, **4**: 1-496), RADCHENKO i ELMES (2010: *op.cit.*) oraz WITEK i in. (2013: *Fragm. Faun.*, **56** (1): 17-24.).

W Polsce *Myrmica karavajevi* (ARN.) wykazana została dotąd z Bieszczadów: Ustrzyki Górne (UTM FV24) (PISARSKI 1962: Bull. Acad. Pol. Sci., Cl. II., **10**: 367-369.), Pienin: podnóże masywu Trzech Koron (DV57) (CZECHOWSKA 1976: *Fragm. Faun.* **21**: 115-144.) oraz Małych Pienin (DV67) (WOYCIECHOWSKI 1985: *Acta Zool. Crac.*, **28**: 283-296.), Pojezierza Pomorskiego: Bory Tucholskie (SZUJECKI i in. 1978: *Memor. Zool.*, **29**: 183-189; MAZUR 1983: *Rozpr. Nauk. Monogr.*, **25**: 1-71), Niziny Mazowieckiej: Warszawa (CZECHOWSKI 1990: *Wiad. Entomol.*, **9**: 27-33), Rostocza: okolice Szczepieszyna (FB31), Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej: 4 km od centrum Krakowa (DA14) oraz Wyżyny Lubelskiej: Kosyń (FB79) (WITEK i in. 2013: *op.cit.*).

Publikowana lokalizacja jest drugim stwierdzeniem *M. karavajevi* (ARN.) na terenie Niziny Mazowieckiej i może być traktowana jako potwierdzenie szerszego rozmieszczenia tego gatunku w Polsce, jak sugeruje WITEK i in. (2013: *op.cit.*).

Bezskrzydłe królowe tego gatunku zostały odnalezione w gnieździe *Myrmica rugulosa* NYLANDER, 1849 znajdującym się na prywatnej posesji. Mrówki gniazdowały w glebie z dużym udziałem piasku, w miejscu suchym i ciepłym, po wschodniej stronie budynku mieszkalnego.

Poniżej podano nowe stanowisko *M. karavajevi* (ARN.):

- Nizina Mazowiecka: FC21 Brzeźnica Książęca, 7-14 IX 2015, 6 exx. (bezskrzydłe królowe), leg. Jan URBAŃCZYK, det. Michał MICHLEWICZ.

Dwie królowe *Myrmica karavajevi* (ARN.) oraz robotnice i królowa *M. rugulosa* (NYL.) stanowiące materiał dowodowy, znajdują się w kolekcji drugiego autora.

Jan URBAŃCZYK, Mysłowice
Michał MICHLEWICZ, Inst. Zool., UP Poznań

786 Nowe dane na temat *Scolia hirta* (SCHRANK, 1781) oraz *Scolia sexmaculata* (O.F. MÜLLER, 1766) (Hymenoptera: Scoliidae) w południowo-wschodniej Polsce

New records of *Scolia hirta* (SCHRANK, 1781) and *Scolia sexmaculata* (O.F. MÜLLER, 1766) (Hymenoptera: Scoliidae) in south-eastern Poland

KEY WORDS: Hymenoptera, Scoliidae, *Scolia hirta*, *Scolia sexmaculata*, new date, SE Poland.

Scolia hirta (SCHRANK, 1781) oraz *Scolia sexmaculata* (O.F. MÜLLER, 1766), to błonkówki należące do rodziny Scoliidae, posiadającej w Środkowej Europie zaledwie czterech przedstawicieli. Oba gatunki prowadzą pasożytniczy tryb życia, jako żywicieli wykorzystując larwy chrząszczy z rodziny Scarabaeidae, odpowiednio *S. hirta*: *Cetonia*, *Protaetia*, *Netocia* i *Tropinata*, a *S. sexmaculata*: *Anisoplia*, *Anomala*, *Oxythyrea*, *Tropinata*, *Anoxia* i *Cetonia*. W Polsce, w świetle ostatnich badań, oba gatunki występują dość pospolicie, jednakże ich rozmieszczenie jest nadal niewystarczająco rozpoznane (OLSZEWSKI i in. 2016: Acta Zool. Bulg., 68 (1): 43-54).

Autor pragnie przedstawić nowe dane o występowaniu *S. hirta* i *S. sexmaculata* w południowo-wschodniej Polsce.

Scolia hirta (SCHRANK, 1781)

- Kotlina Sandomierska: EA68 Bojanów, 10 VII 2016, 1 ex., obs. J. BURY, na poboczu drogi leśnej, na kwiatach starca jakubka. Obserwacje udokumentowano fotograficznie; EA85 Podgrabina, 9 VII 2015, kilka egz., obs. J. BURY, na piaszczystej polanie leśnej, głównie na kwiatach starca jakubka oraz jasiońca piaskowego.
- Pogórze Dynowskie: EA94 Markowa, 3 VII 2015, 1 ex., obs. J. BURY, w przydomowym ogrodzie kwiatowym, głównie na kwiatach nagietków. Obserwację udokumentowano fotograficznie.

S. hirta został po raz pierwszy odnaleziony w południowej części Kotliny Sandomierskiej oraz na Pogórzu Dynowskim, dotychczas nie był notowany na obszarze Karpat i pogórzy karpackich.

Scolia sexmaculata (O.F. MÜLLER, 1766)

- Kotlina Sandomierska: EA68 Bojanów, 10 VII 2016, 1 ex., obs. J. BURY, na przy-leśnej łące, na kwiatach jasiońca piaskowego; EA85 Podgrabina, 9 VII 2015, kilkanaście egz., obs. J. BURY, na piaszczystej polanie leśnej, głównie na kwiatach jasiońca piaskowego; FA55 Szczutków, 29 VI 2016, 1 ex., obs. J. BURY, na piaszczystym nieużytku przy skraju lasu, na kwiatach jasiońca piaskowego. Obserwacje udokumentowano fotograficznie.

Warto podkreślić, że gatunek ten nie był dotychczas notowany na Podkarpaciu.

Jarosław BURY, Markowa